νει από υπήκοο άλλου κράτους μέλους, που είναι νόμιμα εγκατεστημένος στο πρώτο κράτος μέλος, τέλος εγγραφής, το οποίο δεν ζητείται από τους υπηκόους του εν λόγω κράτους, ως προϋπόθεση συμμετοχής στα μαθήματα αυτά, συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, την οποία απαγορεύει το άρθρο 7 της συνθήκης.

3. Καίτοι, δυνάμει του άρθρου 13, εδάφιο 2, του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υπάλληλος των Κοινοτήτων, ο οποίος υποχρεούται να διαμένει συνήθως στον τόπο υπηρεσίας του, απαλλάσσεται από εσωτερικούς φόρους επί των αποδοχών, μισθών και λοιπών αμοιβών που καταβάλλονται από τις Κοινότητες, υποχρεούται, πάντως, δυνάμει του πρώτου εδαφίου του ιδίου άρθρου, να καταβάλλει φόρο επί των αποδοχών, μισθών και λοιπών αμοιβών υπέρ των Κοινοτήτων, από τους οποίους ωφελείται έμμεσα, ως μέλος των Κοινοτήτων, το κράτος υποδοχής. Το γεγονός, λοιπόν, ότι δεν καταβάλλει φόρους επί των αποδοχών του στο εθνικό ταμείο δεν αποτελεί επαρκή αιτιολογία διαφοροποιήσεως της περιπτώσεως του υπαλλήλου και της οικογένειάς του από την περίπτωση του διακινούμενου εργαζομένου, τα εισοδήματα του οποίου υπόκεινται σε φορολογία στο κράτος διαμονής.

Στην υπόθεση 152/82,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του ειρηνοδίκη του τέταρτου καντονίου των Βρυξελλών προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου μεταξύ των

SANDRO FORCHERI ΚΑΙ MARISA MARINO, ΣΥΖΥΓΟΥ FORCHERI, κατοίκων Linkebeek,

και

ΒΕΛΓΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, εκπροσωπούμενου από τον υπουργό εθνικής παιδείας και γαλλικού πολιτισμού,

και

ASBL INSTITUT SUPÉRIEUR DE SCIENCES HUMAINES APPLIQUÉES — ÉCOLE OUVRIÈRE SUPÉRIEURE, του Anderlecht,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 7 και 48 της συνθήκης, του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33) και των άρθρων 12 και 13 του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα)

συγκείμενο από τους A. O'Keeffe, πρόεδρο τμήματος, P. Pescatore, G. Bosco, T. Koopmans και K. Bahlmann, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: S. Rozès
γραμματέας: P. Heim

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

Περιστατικά

Τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως, η εξέλιξη της διαδικασίας και οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν δυνάμει του άρθρου 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου ΕΟΚ συνοψίζονται ως εξής:

I — Πραγματικά περιστατικά και έγγραφη διαδικασία

Η Forcheri, ιταλικής ιθαγένειας, είναι σύζυγος υπαλλήλου της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που υπηρετεί στις Βρυξέλλες. Παρακολούθησε ένα κύκλο μαθημάτων τριών ετών στο ASBL των Βρυξελλών, στο οποίο γίνεται κυρίως προετοιμασία για το επάγγελμα της κοινωνικής λειτουργού. Για την εγγραφή της, κατά την έναρξη των σχολικών ετών 1979/80 και 1980/81, η Forcheri υποχρεώθηκε να καταβάλει ένα πρόσθετο τέλος εγγραφής, καλούμενο τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών».

Το τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» υποχρεούνται να καταβάλουν στο Βέλγιο, από του σχολικού έτους 1976/77, καταρχήν, όλοι οι φοιτητές που δεν έχουν βελγική ιθαγένεια και των οποίων οι γονείς δεν κατοικούν στο Βέλγιο. Το τέλος αυτό προβλέπουν οι νόμοι περί του προϋπολογισμού της εθνικής παιδείας.

Οι λεπτομέρειες εφαρμογής του τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» στα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα όπως το προαναφερθέν ανώτερο ινστιτούτο — καθορίζονται με εγκυκλίους του υπουργείου εθνικής παιδείας. Σύμφωνα με εγκύκλιο της 8ης Ιουνίου 1978, η οποία βρισκόταν σε ισχύ κατά το χρόνο των εν λόγω περιστατικών, δεν υποχρεούνταν να καταβάλουν το τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» οι βέλγοι, λουξεμβούργιοι και γάλλοι φοιτητές — οι τελευταίοι υπό ορισμένες προϋποθέσεις (ιδίως οι μεθοριακοί) — τα τέκνα ειδικότερα των αλλοδαπών εργαζομένων που κατοικούν στο Βέλγιο, των αλλοδαπών υπαλλήλων που εργάζονται στο Βέλγιο και οι φοιτητές των οποίων οι

σύζυγοι κατοικούν στο Βέλγιο, εργάζονται στη χώρα αυτή επί μισθώ και καταβάλλουν φόρους στο βελγικό δημόσιο. Η από 12 Μαΐου 1981 εγκύκλιος, μεταγενέστερη των περιστατικών της παρούσας υποθέσεως, εξομοιώνει το σύζυγο υπαλλήλου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κατοικούντα στο Βέλγιο, ως προς την καταβολή τελών εγγραφής, με τους βελγικής ιθαγένειας φοιτητές.

Για το σχολικό έτος 1979/80, το τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» για την École ouvrière supérieure ανήλθε σε 19 995 βελγικά φράγκα (BFR), προσετίθετο δε στο ποσό των 6 000 BFR που υποχρεούνται να καταβάλουν όλοι οι φοιτητές ως εκπαιδευτικό τέλος. Για το έτος 1980/81, ανήλθε σε 21 723 BFR. Επειδή το ASBL έκρινε, κατά την έναρξη των σχολικών ετών 1979/80 και 1980/81, ότι η Forcheri δεν ενέπιπτε σε καμία από τις κατηγορίες των απαλλασσόμενων από το τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», δυνάμει των ισχυουσών εγκυκλίων, αξίωσε από την ενδιαφερόμενη να καταβάλει το εν λόγω τέλος.

Με επιστολή της 7ης Μαΐου 1980, σε απάντηση αιτήσεως του Forcheri για παροχή εξηγήσεων, το γραφείο του υπουργού εθνικής παιδείας διευκρίνισε ότι η Forcheri δεν μπορούσε «να απαλλαγεί από το τέλος σπουδών αλλοδαπών, ως σύζυγος υπαλλήλου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, διότι το πλεονέκτημα αυτό παρέχεται μόνο στην περίπτωση που ο/η σύζυγος του φοιτητή (τριας), εργάζεται επί μισθώ και καταβάλλει φόρους στο βελγικό δημόσιο, πράγμα που δεν συμβαίνει με τους υπαλλήλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων».

Ο Forcheri και η σύζυγός του άσκησαν προσφυγή ενώπιον του ειρηνοδίκη του τέταρτου καντονίου των Βρυξελλών κατά του βελγικού κράτους και του ASBL, με την οποία ζήτησαν από το εν λόγω δικαστήριο να αποφανθεί ότι η επιβολή τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» στη Forcheri ήταν παράνομη και ότι κατά συνέπεια έπρεπε να επιστραφούν τα αχρεωστήτως καταβληθέντα ποσά. Ο ειρηνοδίκης του τέταρτου καντονίου των Βρυξελλών, με απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1981, αποφάσισε να αναβάλει την έκδοση οριστικής αποφάσεως και να παραπέμψει στο Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της συνθήκης, τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Κατά το κοινοτικό δίκαιο και, κυρίως, σύμφωνα με την αρχή του μη επιτρεπτού των διακρίσεων μεταξύ υπηκόων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αρχή που καθιερώνουν, μεταξύ άλλων, το άρθρο 7 της συνθήκης ΕΟΚ και ειδικότερα στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων τα άρθρα 48 και 49 της συνθήκης, σύμφωνα με το άρθρο 12 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 312/76 του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, καθώς και σύμφωνα με το άρθρο 12 του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, είναι στο βελγικό έδαφος νόμιμη η απαίτηση περί καταβολής τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», στο οποίο δεν εμπίπτουν οι βέλγοι και λουξεμβούργιοι φοιτητές, από φοιτητές που είναι σύζυγοι υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και διαμένουν στο Βέλγιο, δεδομένου ότι ο σύζυγός τους υποχρεούται να κατοικεί εκεί λόγω των καθηκόντων του στην υπηρεσία ενός οργάνου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας;

2) Η άρνηση απαλλαγής από το λεγόμενο τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», που αντιτάχτηκε στους προαναφερθέντες φοιτητές και η οποία στηρίχτηκε στη σκέψη ότι ο σύζυγός τους ως υπάλληλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν καταβάλλει φόρους στο βελγικό δημόσιο, δεν αντιβαίνει προς τις διατάξεις του άρθρου 13, εδάφιο 2, του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων;

Πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 12 του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, «τα τέκνα του υπηκόου κράτους μέλους που απασχολείται ή έχει απασχοληθεί κατά το παρελθόν στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους γίνονται δεκτά στα μαθήματα γενικής εκπαιδεύσεως, μαθητείας και επαγγελματικής εκπαιδεύσεως υπό τους ίδιους όρους με τους υπηκόους αυτού του κράτους, εφόσον τα τέκνα αυτά διαμένουν στην επικράτειά του».

Η απόφαση περί παραπομπής περιήλθε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 14 Μαΐου 1982.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου ΕΟΚ, στις 23 Ιουλίου 1982, γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Επιτροπή των ΕΚ, εκπροσωπούμενη από την Claire Durand, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, στις 30 Ιουλίου 1982, ο Forcheri και η σύζυγός του, εκπροσωπούμενοι και επικουρούμενοι από το δικηγόρο Βρυξελλών Edmond Lebrun και στις 25 Αυγούστου 1982 η Ιταλική Δημοκρατία, εκπροσωπούμενη και επικουρούμενη από τον Oscar Fiumara της Avvocatura generale dello Stato.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση της γενικής εισαγγελέα, το Δικαστήριο αποφάσισε την έναρξη της προφορικής διαδικασίας χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων. Με διάταξη της 13ης Οκτωβρίου 1982, το Δικαστήριο, αφού διαπίστωσε ότι κανένα κράτος μέλος ή όργανο δεν ζήτησε να εκδικαστεί η υπόθεση από την ολομέλεια, κατ' εφαρμογή του άρθρου 95, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού διαδικασίας, αποφάσισε να αναθέσει την υπόθεση στο τέταρτο τμήμα.

II — Γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου

1. Παρατηρήσεις που κατέθεσαν ο Forcheri και η σύζυγός του

Οι προσφεύγοντες στην κύρια δίκη υποστηρίζουν ότι η απαίτηση, στο Βέλγιο, της καταβολής του τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» μη ισχύουσα για τους βέλγους και λουξεμβούργιους φοιτητές, εκ μέρους φοιτητών οι οποίοι, όπως η Forcheri, είναι σύζυγοι υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και κατοικούν στο Βέλγιο είναι παράνομη από πλευράς κοινοτικού δικαίου, διότι ο σύζυγός τους υποχρεούται να κατοικεί στη χώρα αυτή λόγω της υπηρεσίας του στις Κοινότητες. Η απαίτηση αυτή αντιβαίνει, μεταξύ άλλων, στην αρχή του μη επιτρεπτού των διακρίσεων μεταξύ υπηκόων των κρατών μελών, που καθιερώνει ιδίως το άρθρο 7 της συνθήκης και, στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, τα άρθρα 48 και 49 της συνθήκης και το άρθρο 12 του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου.

Κατά τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης, η ελεύθερη κυκλοφορία, που συνιστά μια από τις εκφάνσεις της αρχής του μη επιτρεπτού των διακρίσεων, επιτάσσει, όπως αναφέρεται και στο προοίμιο του προαναφερθέντος κανονισμού, την κατάργηση των εμποδίων που δυσκολεύουν την κινητικότητα των εργαζομένων, «ιδίως όσον αφορά το δικαίωμα του εργαζομένου

να συνοδεύεται από την οικογένειά του και τις προϋποθέσεις ενσωματώσεως της οικογενείας αυτής στη χώρα υποδοχής». Το τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» αποτελεί εμπόδιο για την ενσωμάτωση στο Βέλγιο της οικογένειας ενός εργαζομένου, υπηκόου κράτους μέλους της Κοινότητας, ο οποίος κατοικεί στο Βέλγιο. Αυτό ισχύει, a fortiori, στην περίπτωση που το εν λόγω τέλος απαιτείται από το σύζυγο υπαλλήλου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ο οποίος, σύμφωνα με τον κανονισμό υπηρεσιακής καταστάσεώς του, υποχρεούται να διαμένει στον τόπο υπηρεσίας του ή σε τόση απόσταση από τον τελευταίο, ώστε να μην εμποδίζεται στην άσκηση των καθηκόντων του.

Το άρθρο 12 του κανονισμού 1612/68 αναφέρει μόνο τα τέκνα του υπηκόου κράτους μέλους, δεν χωρεί όμως αμφιβολία ότι το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής του πρέπει να επεκταθεί σε όλα τα μέλη της οικογένειας του εργαζομένου που έχουν την ιδιότητα του φοιτητή και ιδίως στη σύζυγό του, δεδομένου ότι η «ratio legis» είναι η ενσωμάτωση της οικογένειας του διακινούμενου εργαζομένου στη χώρα υποδοχής, σύμφωνα με τις απαιτήσεις της θεμελιώδους αρχής του μη επιτρεπτού των διακρίσεων μεταξύ υπηκόων των κρατών μελών. Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει ήδη δώσει ευρεία ερμηνεία στο νομοθετικό αυτό κείμενο (υποθέσεις 9/74, Casagrande, Recueil σ. 773, και 32/75, Cristini, Recueil σ. 1085). Επιπλέον, από έκθεση της επιτροπής εκπαιδεύσεως, την οποία υιοθέτησε το Συμβούλιο στις 27 Ιουνίου 1980, προκύπτει ότι στην περίπτωση που σ' ένα κράτος μέλος απαιτούνται τέλη εγγραφής, τα τέλη που επιβάλλονται στους φοιτητές από άλλες χώρες της Κοινότητας δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα τέλη που επιβάλλονται στους φοιτητές του εν λόγω κράτους (βλ. ΟΙ C 316 της 3. 12. 1980, απάντηση της Επιτροπής στη γραπτή ερώτηση αριθ. 1248/80 του κ. Seal).

Επιπροσθέτως, οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης σημειώνουν ότι η επικρινόμενη απαίτηση αντιβαίνει επίσης στη διάταξη του άρθρου 12 του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών και ότι οι λουξεμβούργιοι φοιτητές απαλλάσσονται από το εν λόγω τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», ενώ βάσει του κοινοτικού δικαίου δεν επιτρέπεται διάκριση μεταξύ υπηκόων διαφόρων κρατών μελών.

Επικουρικώς, οι προσφεύγοντες στην κύρια δίκη ισχυρίζονται ότι η άρνηση απαλλαγής από το εν λόγω τέλος, η οποία στηρίζεται στο επιχείρημα ότι ο Forcheri ως υπάλληλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δεν καταβάλλει φόρους στο βελγικό δημόσιο, αντίκειται στο άρθρο 13, εδάφιο 2, του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών. Πράγματι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, οι μόνιμοι και μη μόνιμοι υπάλληλοι των Κοινοτήτων απαλλάσσονται από εσωτερικούς φόρους επί των αποδοχών, μισθών και λοιπών αμοιβών που καταβάλλονται από τις Κοινότητες. Επιπλέον, αντιβαίνει στην εν λόγω διάταξη το να στερηθεί ο σύζυγος κοινοτικού υπαλλήλου ενός πλεονεκτήματος από το γεγονός και μόνο ότι δεν καταβάλλει εθνικούς φόρους από τις αποδοχές του.

2. Παρατηρήσεις που υπέβαλε η ιταλική κυβέρνηση

Κατά την ιταλική κυβέρνηση, δεν χωρεί αμφιβολία ότι το άρθρο 12 του κανονισμού 1612/68 καλύπτει επίσης και τη σύζυγο του εργαζομένου. Στην υπόθεση 76/72, Michel S. (Recueil 1973, σ. 457), το Δικαστήριο επεξέτεινε το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως και στα υπέρ των μειονεκτούντων προσώπων σχολικά μέτρα, μολονότι δεν αναφέρονται στο άρθρο, προβαίνοντας στην παρατήρηση ότι το εν λόγω άρθρο δεν απαριθμεί εξαντλητικώς όλες τις περιπτώσεις που δύνανται να παρουσιαστούν, αλλ' ότι πρέπει να ερμηνευτεί υπό

ευρεία έννοια υπό το φως των σκέψεων που επικράτησαν κατά τη θέσπιση του κανονισμού και ιδίως της ανάγκης, για την οποία γίνεται λόγος στην πέμπτη αιτιολογική σκέψη, να διασφαλιστούν «οι προϋποθέσεις ενσωματώσεως της οικογένειας στη χώρα υποδοχής».

Έστω κι αν πιθανολογηθεί ότι ο κοινοτικός νομοθέτης, κατά τη σύνταξη του εν λόγω κανονισμού, δεν σκέφτηκε την κατάσταση των κοινοτικών υπαλλήλων, η ιταλική κυβέρνηση φρονεί ότι οι ίδιες αρχές και οι ίδιοι κανόνες του κανονισμού πρέπει να εφαρμόζονται και επί των προσώπων που εργάζονται στις Κοινότητες, ιδίως αν πρόκειται για κοινοτικούς υπηκόους: σε τελική ανάλυση και αυτοί εργάζονται ως μισθωτοί επί του εδάφους ενός κράτους μέλους, σύμφωνα με κοινοτικούς κανόνες, οι οποίοι, λόγω της ιδιότητάς τους αυτής, εφαρμόζονται απευθείας στο έδαφος του εν λόγω κράτους. Δεν επιτρέπεται άλλωστε να τίθενται οι κοινοτικοί υπάλληλοι σε δυσμενέστερη θέση από οποιονδήποτε άλλο μισθωτό εργαζόμενο, υπήκοο κράτους μέλους. Η ισότητα μεταχειρίσεως — η οποία απορρέει άμεσα από τη γενική αρχή του άρθρου 7 της συνθήκης, έστω και ανεξάρτητα και επέκεινα του πεδίου εφαρμογής του κανονισμού 1612/68 — συνιστά το εκ των ων ουκ άνευ λογικό έρεισμα του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών, το οποίο περιορίζεται, κατ' ακολουθία, σε ό,τι αφορά τους μόνιμους και μη μόνιμους υπάλληλους των Κοινοτήτων (στα άρθρα 12 και επ.), στην υπαγόρευση ορισμένων κανόνων που αποβλέπουν στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και της κινητικότητάς τους και στη ρύθμιση ορισμένων ειδικών πλευρών της καταστάσεώς τους.

Η αμφιβολία που εκφράζεται στο δεύτερο ερώτημα του εθνικού δικαστή είναι ακατανόητη. Η θέση των Κοινοτήτων σε σχέση με τις εθνικές έννομες τάξεις και το σύστημα των οικονομικών τους πόρων δεν αφήνουν περιθώρια για διακρίσεις εις βάρος των κοινοτικών υπαλλήλων, απορρέουσες άμεσα από το γεγονός ότι δεν συνεισφέρουν στις δημόσιες κρατικές δαπάνες. Ενόψει της επιλογής μεταξύ ενός εθνικού και ενός κοινοτικού φόρου και της υποχρεώσεως να αποφευχθεί η διπλή φορολογία, επελέγη ο δεύτερος, για να διασφαλιστεί ακόμη μεγαλύτερη ανεξαρτησία των κοινοτικών υπαλλήλων.

3. Παρατηρήσεις που υπέβαλε η Επιτροπή

Προκαταρκτικά, η Επιτροπή αναφέρει ότι στις 22 Σεπτεμβρίου 1978 διαβίβασε στο Συμβούλιο (έγγραφο COM(78) 468 τελικό) μια σειρά προτάσεων για την κατάργηση των εμποδίων στην κινητικότητα των φοιτητών πανεπιστημιακού επιπέδου, μεταξύ των οποίων είναι και αυτό που αφορά τον αριθμητικό περιορισμό των εισαγομένων. Σε ό,τι αφορά τις οικονομικές πλευρές αυτού του προβλήματος, η πρόταση ανέφερε τα εξής:

«Αν σ' ένα κράτος μέλος απαιτούνται δίδακτρα, το ποσό των διδάκτρων που οφείλουν να καταβάλουν οι καταγόμενοι από άλλες χώρες της Κοινότητας φοιτητές δεν πρέπει να υπερβαίνει το ποσό που καταβάλλουν οι φοιτητές που έχουν την ιθαγένεια του κράτους αυτού.»

Το Συμβούλιο, με ψήφισμά του της 27ης Ιουνίου 1980, μετά την πρόταση της Επιτροπής, εισήγαγε μια επιφύλαξη στην αρχή της ισότητας ως προς τις οικονομικές πλευρές, σύμφωνα με την οποία, στην περίπτωση που μέτρα αριθμητικού περιορισμού ή άλλοι παράγοντες προκαλούν σημαντική διατάραξη της ισορροπίας στη διακίνηση φοιτητών, ένα κράτος μέλος μπορεί να λάβει τα κατάλληλα μέτρα ώστε

να περιοριστούν οι συνέπειες αυτής της διαταράξεως της ισορροπίας. Κατά την άποψη της Επιτροπής, η επιφύλαξη αυτή δεν πρέπει να ερμηνευτεί υπό την έννοια ότι δικαιολογεί ένα μέτρο γενικού χαρακτήρα, σύμφωνα με το οποίο τα τέλη εγγραφής για όλους τους επιστημονικούς κλάδους είναι υψηλότερα για τους φοιτητές που έχουν την ιθαγένεια άλλων κρατών μελών απ' ό,τι για τους φοιτητές που έχουν την ιθαγένεια του κράτους υποδοχής. Αντίθετα, η εξαίρεση αυτή πρέπει να νοηθεί υπό την έννοια ότι εφαρμόζεται μόνο στις περιπτώσεις που διαταράσσεται πράγματι η ισορροπία και που οι δυνατότητες υποδοχής ενός κράτους μέλους αποδεικνύονται ανεπαρκείς. Επιπροσθέτως, αν και η Επιτροπή δεν πιστεύει ότι το Δικαστήριο μπορεί να αναγνωρίσει ότι το εν λόγω ψήφισμα μπορεί να έχει άμεσο αποτέλεσμα, γενεσιουργό δικαιωμάτων για τους πολίτες, φρονεί πάντως ότι δεν είναι δυνατό να επιτραπεί στα κράτη μέλη να επικαλούνται το εν λόγω ψήφισμα για να αποφεύγουν τις υποχρεώσεις τους από τη συνθήκη και το παράγωγο δίκαιο.

Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι οι προϋποθέσεις ενσωματώσεως της οικογένειας στη χώρα υποδοχής περιλαμβάνουν τις δυνατότητες που προσφέρονται όχι μόνο στα τέκνα του εργαζομένου, όπως προβλέπει ρητώς το άρθρο 12 του κανονισμού 1612/68, αλλά και στο σύζυγο του εργαζομένου, να λάβει πλήρη επαγγελματική μόρφωση. Οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο σύζυγος μπορεί να γίνει δεκτός στα εκπαιδευτικά ιδρύματα άλλου κράτους μέλους μπορούν πράγματι να οδηγήσουν εύκολα τον εργαζόμενο να αποδεχτεί απασχόληση σε άλλο κράτος μέλος ή να αποφασίσει να εγκαταλείψει μια τέτοια απασχόληση και να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του. Κατά συνέπεια, οι προϋποθέσεις αυτές μπορούν να παρεμβάλουν εμπόδια στην κινητικότητα στην περίπτωση που θα εισήγαγαν διακρίσεις.

Σε ό,τι αφορά το πρώτο ερώτημα, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η προσφεύγουσα εμπίπτει στην ίδια νομική κατάσταση με τον ίδιο τον κοινοτικό υπάλληλο και την οικογένειά του, πράγμα το οποίο προκύπτει, καταρχάς, από το πρωτόκολλο περί προνομίων και ασυλιών. Αναφέρει ότι, δυνάμει του άρθρου 20 του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως, «ο υπάλληλος έχει την υποχρέωση να διαμένει στον τόπο της υπηρεσίας του ή σε τόση απόσταση από τον τελευταίο, ώστε να μην παρεμποδίζεται στην άσκηση των καθηκόντων του».

Το άρθρο 12, εδάφιο 6, του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών, το οποίο ορίζει ότι «στην επικράτεια κάθε κράτους μέλους και ανεξαρτήτως ιθαγενείας οι υπάλληλοι και το λοιπό προσωπικό των Κοινοτήτων ... δεν υπόκεινται, όπως και οι σύζυγοί τους και τα συντηρούμενα από αυτούς μέλη της οικογενείας τους, στους περιορισμούς διακινήσεως και στις διατυπώσεις εγγραφής στα μητρώα αλλοδαπών», απηχεί δύο ιδέες, η αντανάκλαση των οποίων συναντάται σε διάφορα σημεία του κοινοτικού δικαίου: η ιδέα της οικογενειακής ενότητας και η αρχή της προσλήψεως των υπαλλήλων βάσει της πλέον ευρείας δυνατής γεωγραφικής κατανομής. Πρέπει επομένως να τεθεί το ερώτημα αν οι προϋποθέσεις, ιδίως της ενσωματώσεως της οικογένειας του υπαλλήλου στο κράτος μέλος όπου υποχρεούται να κατοικεί, μπορούν να επηρεάσουν την ελευθερία των Κοινοτήτων να επιλέγουν και να προσλαμβάνουν τους υπαλλήλους βάσει της πλέον ευρείας δυνατής γεωγραφικής κατανομής και ειδικότερα αν οι όροι εισόδου στα εκπαιδευτικά ιδρύματα που ισχύουν για τα μέλη της οικογένειας του υπαλλήλου και οι

οποίοι εισάγουν διακρίσεις λόγω ιθαγένειας μπορούν να περιορίσουν τον αριθμό των υποψηφίων αναλόγως της χώρας και να επηρεάσουν επομένως τη σταθερότητα του προσωπικού των Κοινοτήτων. Ένα τέτοιο μέτρο θα δημιουργούσε, εξάλλου, αισθητή διαφορά μεταχειρίσεως, η οποία θα αντέβαινε προς την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως των υπαλλήλων.

Όπως το Δικαστήριο αποφάνθηκε στην υπόθεση 208/80 (Lord Bruce of Donington, Συλλογή 1981, σ. 2205), η υποχρέωση που ανέλαβαν τα κράτη μέλη με το άρθρο 5 της συνθήκης να διευκολύνουν την Κοινότητα στην εκπλήρωση της αποστολής της «περιλαμβάνει το καθήκον να απέχουν από μέτρα ικανά να παρεμβάλουν εμπόδια στην εσωτερική λειτουργία των οργάνων της Κοινότητας». Εξάλλου, έστω κι αν η εκπαιδευτική πολιτική δεν περιλαμβάνεται στους τομείς εφαρμογής της συνθήκης, η αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων που καθιερώνει το άρθρο 7 της συνθήκης μπορεί να έχει εφαρμογή προκειμένου για μέτρο που ανάγεται στον τομέα αυτό, όταν συντρέχει περίπτωση να θιγεί η άσκηση μιας κοινοτικής αρμοδιότητας, όπως στην παρούσα περίπτωση η ίδια η λειτουργία των οργάνων.

Σε ό,τι αφορά το δεύτερο ερώτημα, η Επιτροπή αναφέρει καταρχάς το σκοπό του άρθρου 13 του πρωτοκόλλου, που έγκειται στην εξασφάλιση ομοιόμορφης φορολογίας των αποδοχών των υπαλλήλων και του δικαιώματος των οργάνων να καθορίζουν κατά τρόπο ομοιόμορφο το πραγματικό ποσό των αποδοχών. Πράγματι, με τη διάταξη αυτή αποφεύγεται «το να ποικίλλουν, λόγω ιθαγένειας ή κατοικίας, οι πραγματικές αποδοχές των υπαλλήλων, συνεπεία της επιβολής διαφορετικών εθνικών φόρων» (υπόθεση 32/67, Van Leeuwen, Recueil 1968, σ. 64). Το γεγονός ότι οι κοινοτικοί υπάλληλοι δεν συνεισφέρουν στο γενικό προϋπολογισμό του κράτους στο οποίο βρίσκεται ο τόπος υπηρεσίας τους, υπό τις αυτές προϋποθέσεις και αναλογίες με τους υπόλοιπους φορολογουμένους του κράτους αυτού, οφείλεται στο ότι θα ήταν αφύσικο, λόγω της παρουσίας των κοινοτικών οργάνων, να αποκομίζει η χώρα υποδοχής αδικαιολόγητα έσοδα από την είσπραξη φόρων επί των καταβαλλόμενων στους υπαλλήλους αποδοχών εκ μέρους των οργάνων αυτών, οι οποίες χρηματοδοτούνται από συνεισφορές όλων των κρατών. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι οι υπάλληλοι των Κοινοτήτων δεν συμβάλλουν στο γενικό προϋπολογισμό του φιλοξενούντος κράτους. Αφενός μεν, εμμέσεως, με τους φόρους που καταβάλλουν οι υπάλληλοι στις Κοινότητες, αφετέρου δε, αμέσως, με την παρουσία τους εντός της χώρας αυτής, συμβάλλουν πράγματι στα έσοδα του εν λόγω κράτους.

Εξάλλου, διαπιστώνεται ότι βάσει του εν λόγω μέτρου δεν υποχρεούνται σε καταβολή του τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» οι βελγικής ή λουξεμβουργιανής ιθαγένειας σύζυγοι των υπαλλήλων που υπηρετούν στο Βέλγιο. Οι σύζυγοί τους όμως συνεισφέρουν στο γενικό προϋπολογισμό του βελγικού κράτους κατά τον ίδιο τρόπο με τους υπαλλήλους των οποίων οι σύζυγοι δεν έχουν μια από τις δύο αυτές ιθαγένειες και οι οποίοι υποχρεούνται, παρά ταύτα, στην καταβολή του τέλους, αλλ' ούτε και αυτοί καταβάλλουν εθνικούς φόρους από το μισθό τους. Η Επιτροπή αναφέρει επίσης ότι, παρά την εν λόγω φορολογική απαλλαγή, τα τέκνα των υπαλλήλων που κατοικούν στο Βέλγιο απαλλάσσονταν του τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» από της εισαγωγής του μέτρου. Κατά τη γνώμη της, οι σκέψεις αυτές αρκούν για να δείξουν ότι το επιχείρημα που στηρίζεται στη φορολογική απαλλαγή που προβλέπει το άρθρο 13 δεν

ισχύει ομοιόμορφα για όλες τις καταστάσεις. Αρκούν προεχόντως για να δείξουν ότι υφίσταται διάκριση λόγω ιθαγένειας.

III — Προφορική διαδικασία

Το ζεύγος Forcheri, εκπροσωπούμενο από το δικηγόρο Βρυξελλών Edmond Lebrun, η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον barrister-at-law, David Donaldson, και η Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την Claire Durand, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, ανάπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους κατά τη συνεδρίαση της 25ης Νοεμβρίου 1982.

Η γενική εισαγγελέας ανάπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 26ης Ιανουαρίου 1983.

Σκεπτικό

1 Με απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1981, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 14 Μαΐου 1982, ο ειρηνοδίκης του τέταρτου καντονίου των Βρυξελλών υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της συνθήκης ΕΟΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 7 και 48 της συνθήκης, του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33) και των άρθρων 12 και 13 του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφοράς περί του πρόσθετου τέλους εγγραφής, καλούμενου τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», που επιβλήθηκε κατά την έναρξη του σχολικού έτους 1979-1980 στην ιταλικής ιθαγένειας σύζυγο ενός υπαλλήλου της Επιτροπής, επίσης ιταλικής ιθαγένειας, υπηρετούντος στις Βρυξέλλες.

3 Το εν λόγω τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών» υποχρεούνται να καταβάλλουν στο Βέλγιο, από την έναρξη του σχολικού έτους 1976-77, καταρχήν, όλοι οι φοιτητές που δεν έχουν τη βελγική ιθαγένεια ή οι γονείς των οποίων δεν κατοικούν στο Βέλγιο. Σύμφωνα με εγκύκλιο της 8ης Ιουνίου 1978 του υπουργείου εθνικής παιδείας, η οποία ίσχυε κατά το χρόνο των επίδικων στην κύρια δίκη εγγραφών, στην ανώτερη, μη πανεπιστημιακή εκπαίδευση, στην οποία υπάγεται το Institut supérieur de sciences humaines appliquées (Ανώτερο Ινστιτούτο Εφαρμοσμένων Ανθρωπιστικών Επιστημών), όπου είχε εγγραφεί η Forcheri, δεν όφειλαν να καταβάλλουν το τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», ιδίως οι φοιτητές εκείνοι των οποίων οι γονείς είναι αλλοδαποί υπάλληλοι εργαζόμενοι

στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στο Βέλγιο ή των οποίων οι σύζυγοι κατοικούν στο Βέλγιο, εργάζονται στη χώρα αυτή επί μισθώ και καταβάλλουν φόρους στο βελγικό δημόσιο. Πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι, για το πανεπιστημιακό έτος 1981-1982, σύμφωνα με εγκύκλιο της 12ης Μαΐου 1981, ο σύζυγος — και όχι πλέον μόνο τα τέκνα — υπαλλήλου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατοικούντος στο Βέλγιο, απολαύει της ιδίας μεταχειρίσεως με τους φοιτητές βελγικής ιθαγένειας.

4 Ο σύζυγος της ενδιαφερομένης ζήτησε εξηγήσεις από το υπουργείο εθνικής παιδείας, με έγγραφο δε της 7ης Μαΐου 1980 έλαβε την απάντηση ότι η Forcheri δεν μπορούσε «να απαλλαγεί από το τέλος σπουδών αλλοδαπών, ως σύζυγος υπαλλήλου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, διότι το πλεονέκτημα αυτό παρέχεται μόνο στην περίπτωση που ο σύζυγος του φοιτητή εργάζεται επί μισθώ και καταβάλλει φόρους στο βελγικό δημόσιο, πράγμα που δεν συμβαίνει με τους υπαλλήλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων».

5 Οι ενδιαφερόμενοι άσκησαν προσφυγή ενώπιον του ειρηνοδίκη του τέταρτου καντονίου των Βρυξελλών, ο οποίος επειδή έκρινε ότι στη διαφορά ανέκυπταν προβλήματα ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου, υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστιά ερωτήματα:

1) Κατά το κοινοτικό δίκαιο και, κυρίως, σύμφωνα με την αρχή του μη επιτρεπτού των διακρίσεων μεταξύ υπηκόων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αρχή που καθιερώνουν, μεταξύ άλλων, το άρθρο 7 της συνθήκης ΕΟΚ και ειδικότερα στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων τα άρθρα 48 και 49 τις συνθήκης, σύμφωνα με το άρθρο 12 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 312/76 του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, καθώς και σύμφωνα με το άρθρο 12 του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, είναι στο βελγικό έδαφος νόμιμη η απαίτηση περί καταβολής τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», στο οποίο δεν υπόκεινται οι βέλγοι και λουξεμβούργιοι φοιτητές, από φοιτητές που είναι σύζυγοι υπαλλήλων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και διαμένουν στο Βέλγιο, δεδομένου ότι ο σύζυγός τους υποχρεούται να κατοικεί εκεί λόγω των καθηκόντων του στην υπηρεσία ενός οργάνου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας;

2) Η άρνηση απαλλαγής από το λεγόμενο τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», που αντιτάχθηκε στους προαναφερθέντες φοιτητές και η οποία στηρίχτηκε στη σκέψη ότι ο σύζυγός τους, ως υπάλληλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δεν καταβάλλει φόρους στο βελγικό δημόσιο, δεν αντιβαίνει προς τις διατάξεις του άρθρου 13, εδάφιο 2, του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων;

6 Σκοπός των ερωτημάτων είναι να δοθεί η δυνατότητα στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο διάταξη του εθνικού δικαίου που υποβάλλει το σύζυγο υπαλλήλου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων που κατοικεί και ασκεί τα καθήκοντά του σ' ένα κράτος μέλος στην καταβολή τέλους εγγραφής, για να μπορέσει να μετάσχει σε κύκλο μαθημάτων ανώτερης εκπαίδευσης, τέλος εγγραφής που δεν υποχρεούνται να καταβάλλουν οι υπήκοοι του κράτους ή οι σύζυγοί τους.

7 Τονίζεται, πρώτον, ότι το άρθρο 7 της συνθήκης απαγορεύει, εντός του πεδίου εφαρμογής της συνθήκης και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών της, κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας.

8 Δεν αμφισβητείται ότι στην προκειμένη περίπτωση η βελγική κανονιστική ρύθμιση θεσπίζει διαφορετική μεταχείριση των βέλγων υπηκόων σε σχέση με τους υπηκόους άλλων κρατών μελών. Επομένως, το ερώτημα του εθνικού δικαστηρίου αφορά το αν, στην περίπτωση συζύγου υπαλλήλου των Κοινοτήτων που δεν έχει τη βελγική ή λουξεμβουργιανή ιθαγένεια, η καταβολή τέλους εγγραφής εμπίπτει ή όχι στο «πεδίο εφαρμογής της συνθήκης» και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αν το γεγονός ότι οι εγκατεστημένοι στο Βέλγιο υπάλληλοι της Κοινότητας απαλλάσσονται από την καταβολή φόρων στο βελγικό δημόσιο ενέχει σχετική σημασία.

9 Σε απάντηση του ερωτήματος αυτού, παρατηρείται ότι η νομική κατάσταση των υπαλλήλων της Κοινότητας στο κράτος μέλος υπηρεσίας τους εμπίπτει στον τομέα εφαρμογής της συνθήκης για δύο λόγους: αφενός μεν λόγω της σχέσεως εργασίας που έχουν με την Κοινότητα, αφετέρου δε διότι πρέπει να απολαύουν του συνόλου των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο για τους υπηκόους των κρατών μελών στους τομείς της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, της εγκαταστάσεως και της κοινωνικής προστασίας.

10 Το άρθρο 48 της συνθήκης ορίζει ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εξασφαλίζεται το αργότερο κατά τη λήξη της μεταβατικής περιόδου. Συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, όσον αφορά την απασχόληση, την αμοιβή και τους άλλους όρους εργασίας.

11 Όπως προκύπτει τόσο από τη νομοθετική πρακτική της Κοινότητας, όσο και από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας δεν πρέπει να λαμβάνεται υπό στενή έννοια. Όπως αναφέρεται στις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού 1612/68 του Συμβουλίου, η ελεύθερη κυκλοφορία συνιστά θεμελιώδες δικαίωμα των εργαζομένων και της οικογένειάς τους, δεδομένου ότι η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού μέσα στην Κοινότητα αποτελεί για τον εργαζόμενο μέσο που του διασφαλίζει τη δυνατότητα να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής και εργασίας του και να διευκολύνει την κοινωνική του άνοδο.

12 Σύμφωνα με την πέμπτη αιτιολογική σκέψη του ανωτέρω κανονισμού, το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας, για να μπορεί να ασκείται υπό αντικειμενικές συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας, απαιτεί να εξασφαλιστεί πραγματικά και νομικά η ισότητα μεταχειρίσεως ως προς την άσκηση μισθωτής δραστηριότητας και την ανεύρεση στέγης και επίσης να καταργηθούν τα εμπόδια στην κινητικότητα των εργαζομένων, ιδίως όσον αφορά το δικαίωμα του εργαζομένου να συνοδεύεται από την οικογένειά του και τις προϋποθέσεις ενσωματώσεως της οικογένειας αυτής στη χώρα υποδοχής.

13 Τίθεται, επομένως, το ερώτημα αν η δυνατότητα συμμετοχής σε κύκλο μαθημάτων, ιδίως εκείνων που αφορούν την επαγγελματική εκπαίδευση, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της συνθήκης.

14 Το άρθρο 128 της συνθήκης ορίζει ότι το Συμβούλιο, προτάσει της Επιτροπής και κατόπιν διαβουλεύσεως με την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, θεσπίζει τις γενικές αρχές για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής εκπαιδεύσεως, ικανής να συμβάλει στην αρμονική ανάπτυξη τόσο των εθνικών οικονομιών, όσο και της κοινής αγοράς.

15 Κατ' εφαρμογή της διατάξεως αυτής, το Συμβούλιο εξέδωσε την απόφαση 63/266 της 2ας Απριλίου 1963 περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής καταρτίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 12). Στις αιτιολογικές σκέψεις της αποφάσεως αυτής αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι η εφαρμογή αποτελεσματικής κοινής πολιτικής επαγγελματικής καταρτίσεως θα ευνοήσει την πραγματοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και ότι κάθε άτομο πρέπει να έχει στις διάφορες φάσεις της επαγγελματικής ζωής του τη δυνατότητα να λάβει την προσήκουσα κατάρτιση, να επιμορφωθεί και να τύχει της επαγγελματικής επαναπροσαρμογής την οποία χρειάζεται.

16 Σύμφωνα με τη δεύτερη αρχή που διατυπώνει η απόφαση, η κοινή πολιτική επαγγελματικής καταρτίσεως πρέπει να αποσκοπεί σε ορισμένους θεμελιώδεις στόχους, στους οποίους περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η πραγματοποίηση των προϋποθέσεων εκείνων που επιτρέπουν σε κάθε άτομο να έχει πραγματικά το δικαίωμα να λάβει την προσήκουσα επαγγελματική κατάρτιση και οι οποίες προσφέρουν στον καθένα, ανάλογα με τις επιδιώξεις του, τις ικανότητές του, τις γνώσεις και τις εμπειρίες του από την εργασία, τη δυνατότητα προσβάσεως σε ανώτερο επαγγελματικό επίπεδο ή την προετοιμασία για νέα δραστηριότητα ανωτέρου επιπέδου.

17 Κατά συνέπεια, έστω και αν η πολιτική διδασκαλίας και εκπαιδεύσεως δεν εμπίπτει στους τομείς που έχουν υπαχθεί, βάσει της συνθήκης, στην αρμοδιότητα των κοινοτικών οργάνων, ωστόσο, η δυνατότητα προσβάσεως σε παρόμοιες μορφές εκπαιδεύσεως εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της συνθήκης.

18 Επομένως, όταν ένα κράτος οργανώνει κύκλους μαθημάτων που αφορούν ιδίως την επαγγελματική εκπαίδευση, το να αξιώνει από υπήκοο άλλου κράτους μέλους, που είναι νόμιμα εγκατεστημένος στο πρώτο κράτος μέλος, τέλος εγγραφής, το οποίο δεν ζητείται από τους υπηκόους του εν λόγω κράτους, ως προϋπόθεση συμμετοχής στο μαθήματα αυτά, συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, την οποία απαγορεύει το άρθρο 7 της συνθήκης.

19 Σε ό,τι αφορά την ειδική κατάσταση του υπαλλήλου των Κοινοτήτων και της οικογένειάς του, πρέπει να υπομνηστεί ότι ο υπάλληλος, δυνάμει του άρθρου 20 του κανονισμού υπηρεσιακής καταστάσεως των υπαλλήλων, υποχρεούται να διαμένει συνήθως στον τόπο υπηρεσίας του. Εξάλλου, αν και, δυνάμει του

άρθρου 13, εδάφιο 2, του πρωτοκόλλου περί προνομίων και ασυλιών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, απαλλάσσεται από εσωτερικούς φόρους επί των αποδοχών, μισθών και λοιπών αμοιβών που κατάβαλλονται από τις Κοινότητες, υποχρεούται, πάντως, δυνάμει του πρώτου εδαφίου του ιδίου άρθρου, να καταβάλλει φόρο επί των αποδοχών, μισθών και λοιπών αμοιβών υπέρ των Κοινοτήτων, από τους οποίους ωφελείται έμμεσα, ως μέλος των Κοινοτήτων, το κράτος υποδοχής. Το γεγονός, λοιπόν, ότι δεν καταβάλλει φόρους επί των αποδοχών του στο εθνικό ταμείο δεν αποτελεί επαρκή αιτιολογία διαφοροποιήσεως της περιπτώσεως του υπαλλήλου και της οικογένειάς του από την περίπτωση του διακινούμενου εργαζομένου, τα εισοδήματα του οποίου υπόκεινται σε φορολογία στο κράτος διαμονής.

Επί των δικαστικών εξόδων

20 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι κυβερνήσεις της Ιταλικής Δημοκρατίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή, που υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπίπτοντος, που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Διά ταύτα

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα)

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε ο ειρηνοδίκης του τέταρτου καντονίου των Βρυξελλών, με απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1981, αποφαίνεται:

Όταν ένα κράτος μέλος διοργανώνει κύκλους μαθημάτων που αφορούν ιδίως την επαγγελματική εκπαίδευση, το να αξιώνει από υπήκοο άλλου κράτους μέλους, που είναι νόμιμα εγκατεστημένος στο πρώτο κράτος μέλος, τέλος

εγγραφής το οποίο δεν ζητείται από τους υπηκόους του εν λόγω κράτους, ως προϋπόθεση συμμετοχής στα μαθήματα αυτά, συνιστά δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας την οποία απαγορεύει το άρθρο 7 της συνθήκης.

O'Keeffe Pescatore

Bosco Koopmans Bahlmann

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Ιουλίου 1983.

Ο γραμματέας

P. Heim

Ο πρόεδρος του τέταρτου τμήματος

A. O'Keeffe

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIMONE ROZÈS ΠΟΥ ΑΝΑΠΤΥΧΘΗΚΑΝ ΣΤΙΣ 26 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1983 [1]

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

Ο ειρηνοδίκης του τέταρτου καντονίου των Βρυξελλών, σας υπέβαλε δύο προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν το ειδικό τέλος εγγραφής, με την ονομασία τέλος σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών», που υποχρεούνται να καταβάλλουν όσοι φοιτητές δεν έχουν τη βελγική ή λουξεμβουργιανή ιθαγένεια.

Τα πραγματικά περιστατικά έχουν ως εξής:

Ο Forcheri, ιταλικής ιθαγένειας, εργάζεται στις Βρυξέλλες. Η σύζυγός του, επίσης ιταλικής ιθαγένειας, δεν εργάζεται και κατοικεί με το σύζυγό της στο Βέλγιο. Παρακολούθησε κύκλο μαθημάτων τριών ετών στο Institut supérieur de sciences humaines appliquées — École ouvrière supérieure, στο οποίο γίνεται κυρίως προετοιμασία για το επάγγελμα της κοινωνικής λειτουργού. Το ινστιτούτο αυτό είναι ένα ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα βελτιώσεως της κοινωνικής θέσεως, εγκεκριμένο και επιχορηγούμενο από το βελγικό υπουργείο παιδείας. Για να παρακολουθήσει τα μαθήματα αυτά, η Forcheri υποχρεώθηκε να καταβάλει, επί πλέον των τελών εγγραφής που καταβάλλουν οι βέλγοι φοιτητές, τα ποσά των 19 995 βελγικών φράγκων (BFR) για το σχολικό έτος 1979/80 και 21 723 BFR για το σχολικό έτος 1980/81 που αντιπροσωπεύουν το ποσό του τέλους σπουδών «αλλοδαπών φοιτητών».

1 — Μετάφραση από τα γαλλικά.